

Syndrom

Tilsluttet Norges Handikapforbund NHF

Nr. 1 - 2 - 1996

Landsforeningen 10 år !

Det er nå 10 år siden Anne Lundhagen og Oddvar Petersen deltok i programmet "Sånn er Livet" og om løsemiddelskadde rundt om i landet hørte på. De fortalte om sine problemer med løsemidler i arbeids-sammenheng. I dette nummeret vil vi ta et tilbakeblikk på noe av det som har skjedd i de ti årene.

Det var et stort behov for en forening som kunne hjelpe de skadde. Mange hadde gitt opp håpet og livet. Det å kunne få brakt sine plager frem i lyset betydde mye. Det var lite opplysninger om hvor en kunne få hjelp og hvordan en skulle å nå frem i systemet.

Syndrom

Medlemsblad for Landsforeningen for løsemiddelskadde, LFFL.

Tilsluttet Norges Handikapforbund, **NHF**

Adresse sentralt:

Landsforeningen for løsemiddelskadde.

Boks 9217 Grønland,

0134 Oslo. Telefon: 22 17 02 55

Redaksjonskomite: **Roald Fønnes**

Dagfinn Olsen

John Andréén

Ansvarlig redaktør: **Roald Fønnes**

Hovedstyret i LFFL:

Leder:

Roald Fønnes

Øyjordsveien 71. 5035 Bg- Sandviken

Telefon: 55 95 08 80

Nestleder:

Frøde Salvesen

Revekroken 17 4800 Arendal

Telefon: 37 02 44 19

Sekretær:

Eva Kristensen

Løsteveien 2. 3123 Tønsberg.

Telefon: 33 36 89 73

Kasserer:

Magne Hovda

Bergasvingen 2900 Fagernes

Telefon: 61 36 05 81

Styremedl.:

Lars Kristian Hille

Boks 168 4501 Mandal

Telefon: 38 26 11 65

Styremedl.:

John Andréén

Porsgrunnveien 19a. 3730 Skien

Telefon: 35 52 12 83

Styremedl.:

Dagfinn Olsen

Hørlocksvei 4 7056 JACOBSLI

Telefon: 73 91 32 84

1.Vara:

Kari Holmen

Nordvikveien 55 E

2300 HAMAR

Telefon: 62 53 45 84

2.Vara:

Kari Selbo

7623 RONGLAND

Telefon: 74 09 57 22

3.Vara:

Lennart Juul Hansen

Eskelund

1530 RYGGE

Telefon: 69 26 04 17

Østfold lag av LFFL

v / Lennart Juul Hansen

Eskelund

1580 RYGGE

Telefon : 69 26 04 17

Oslo lag av LFFL

v / Elbjørg Juvik

Edv.Munchsvei 59

1063 Oslo

Telefon 22 32 00 13

Akershus lag av LFFL

v / Hjalmar Weløy

Rugsvei 21 D

1351 RUD

Telefon 67 56 46 62

Hedmark lag av LFFL

v/ Hermod Telebønd

Parkveien 46

2310 STANGE

Telefon: 62 57 17 11

Oppland lag av LFFL

v/ Magne Hovda

Bergasvingen

2900 FAGERNES

Telefon: 61 36 05 81

Buskerud lag av LFFL

v/ Arne Ødegård

Vikveien 22

3050 MJØNDALEN

Telefon: 32 87 47 24

Vestfold lag av LFFL

v/ Eva Kristensen

Løsteveien 2

3123 TØNSBERG

33 36 89 73

Telemark lag av LFFL

v / John Andreén

Porsgrunnveien 19a

3730 SKIEN

Telefon: 35 52 12 83

Aust - Agder lag av LFFL

v/ Arild Michelsen

Bratthengt 2 a

4800 ARENDAL

Tlf: 37 02 62 71

Vest - Agder lag av LFFL

v/ Lars Kristian Hille

Boks 168

4501 MANDAL

Telefon: 38 26 11 65

Rogaland lag av LFFL

v/ Knut Tore Bøe

Nadalberget 16

4300 SANDNES

Telefon: 51 63 17 50

Hordaland lag av LFFL

v / Roald Fønnes

Øyjordsveien 71

5035 Bg - SANDVIKEN

Tlf: 55 95 08 80

Løsemiddelskadeforeninga

i Møre og Romsdal

v / Ernst Otterlei

B.K. Årflotsvei 24 D

6150 ØRSTA

Tlf: 70 06 91 83

Sør - Trøndelag av LFFL

v / Dagfinn Olsen

Hørlocksvei 4

7046 JACOBSLI

Telefon: 73 91 32 84

Nord - Trøndelag lag av LFFL

v/Leif Buhang

7720 MALM

Telefon: 74 15 76 66

Nordland lag av LFFL

v/ Anne Marie Jensen

Turveien 20

8616 BÅSMOEN

Telefon: 75 16 95 21

Troms lag av LFFL

v / Trond Nilsen

9060 LYGSEIDET

Telefon: 77 71 38 73

Kontaktperson i Sogn og Fjordane.

Norvald Husetuft

6837 HOLSEN

Telefon: 57 82 47 63

Sideregister

Oversikt over hovedstyret og lokallagene	2
Lederen har ordet	3
Historisk tilbakeblikk gjennom 10 år	4-5- 6-7
Lokallagskonferanse: Planlegging i lok.styrer	8-9
Samarbeidsferdigheter	10-11
Årsmøtet og jubileum	11-14
Pårørende på kurs	15
Troms-laget har fått lokallagsstyre	16
Velferdsmeldingen	17-18
PC - kurs i Hordaland lag	18
Bestilling av videoen	19
Vervekampanjen i høst	19

Lederen har ordet.

Kjære alle dere. Gratulerer med 10 års- jubileum.

Jeg sitter med det første tidsskriftet Syndrom hvor lederen Oddvar Petersen innledet sin leder med følgende forklaring om bladet Syndrom.

Hensikten med tidsskriftet er : skape et organ for informasjon og debatt omkring varige skader forårsaket av løsemidler eller andre giftpåvirkninger. Våre spalter vil være åpne for informasjonsutveksling blant våre medlemmer og andre interesserte, organisasjonsstoff og stoff utarbeidet av forskjellige fagfolk med tilknytning til løsemiddelproblematikken.

Jeg mener at det kan være interessant å skrive (gjenta) hva Oddvar Petersen skrev i sin første leder. Han skrev følgende:

* Starten

Men tilbake til begynnelsen... I februar dette året ble det tatt en beslutning om å grunnlegge en forening for løsemiddelskadde. Det ble opprettet kontakt med flere løsemiddelskadde, for å få belyst behovet for en slik forening sterkere. De brevene vi etterhvert mottok fra alle deler av landet, levnet ingen tvil. En landsforening for løsemiddelskadde måtte stiftes, spørsmålet var bare; hvordan ?

Det var for oss helt naturlig å kontakte Norges Handikap-

forbund for å få svar på dette spørsmålet. Vi brukte en del av alle brevene vi allerede da hadde mottatt fra dere som vitner på hvordan forholdene er og var for de løsemiddelskadde. Det sterke og tragiske innholdet i disse brevene ble møtt med utstrakte hender fra Norges Handikapforbund. Vi møtte solidaritet og medmenneskelighet og stor forståelse for fellestrekkene mellom løsemiddelskadde og andre funksjonshemmede.

Da NHF's landsmøte i juni 1986 vedtok at landsforeninger kunne tilmelde seg kollektivt var vår glede stor. Med bakgrunn i dette vedtaket og den formelle tilknytning til NHF som var i orden i september hadde vi plutselig en stor ekspertise og et godt organisasjonsapparat i ryggen. Derfor fremstår LFFL allerede, til tross for sin korte eksistens, som livskraftig og fremgangsrisk organisasjon.

At oppgavene fremover er enorme, finnes det ikke tvil om. Jeg er redd vi i dag bare aner konturene av problem-ene. Tusenvis av mennesker omgås skadelige stoffer hver dag og vil, om ikke noe gjøres raskt, få varige skader. Vi vet at det går an å forhindre løsemiddelskader. Vi vet at,

om ressursene settes inn på de rette stedene, vil fremtidige skader kunne reduseres.

Gjennom informasjon og press på arbeidsgivere og offentlige myndigheter vil LFFL gi sine bidrag for å begrense framtidige skader. Mange er allerede skadet.

LFFL ser det som en av sine viktigste oppgaver å ivareta deres interesser. Men det kan vi bare gjøre om vi kommer i kontakt med de skadde selv eller deres pårørende. LFFL er til for deg og dine interesser, så bruk oss, bli med i LFFL."

Oddvar Petersen

Når en ser på antallet lokallag som er stiftet, skrives det i samme bladet at det i dag (november1986) er det 4 lokallag. De er: Hordaland, Rogaland, Telemark og Sør-Trøndelag. I dag er vi 17 lokallag.

Av de fire lederene som var den gang, er det en som fremdeles leder sitt lokallag. Det er Dagfinn Olsen fra Sør-Trøndelag.

Dagfinn har vært mye nyttet i media og har stått frem og fortalt om sine skader. Allerede i 1987 sto han frem i Syndrom og sammenlignet hjerneskade

med en fot-amputasjon. Hjerneskaden var verd ca kr. 60.000, noe han mente var vurdert alt for lavt.

Medlemmer i LFFL har vært fremtidsrettet. Hordaland lag sendte inn i 1987 forslag om forsikring mot løsemiddelskader.

I Syndrom nr 4, 1989 står det "Ny revolusjonerende lov". Var det innlegget fra Hordaland i 19 87 og hovedstyrets påvirkning ovenfor myndighetene som var avgjørende for loven om yrkesskadeforsikring kom istand.? En har lov å tro at dette var tilfelle. Loven kom i kraft 1.jan.1990 og har nå virket i seks år.

Hovedarbeidet til LFFL er å kunne påvirke bestemmende myndigheter hvilken vei de skal gå. Det hjelper å stå på og ikke gi opp. Samarbeid innad i lokallagene er nøkkelford og vi er fremdeles av den samme opp-fatning som i 86:

Bruk oss, bli med i LFFL.

Roald Fønnes

Kampanje mot løsemiddelskader - for hvem og av hvem ?

Det er ikke alle som er like fornøyd med måten statens Arbeidstilsyn har lansert sin kampanje mot løsemidler på. Syndrom har mottatt følgende innlegg fra formannen i Hordaland lag av LFFL, som ikke er særlig fornøyd med den interne kommunikasjonen i Arbeidstilsynet.

I Dagsrevyen den 29.9.86 var det et innslag om løsemidler. Innslaget var samtidig om annonsering av Statens arbeidstilsyn sin store kampanje om farene ved bruk av løsemidler. Opplysningsstiltak er bra tiltak - under forutsetning av at kampanjen når dem den er myntet på. Herunder ligger selvsagt de fagkretser som skal be-handle temaet videre. Det markerer derfor en skjev start på når vi opp-dager at Arbeidstilsynet i Bergen overhodet ikke var informert om at kampanjen skulle settes igang og jeg finner det ganske uholdbart at utenforstående må informere

det lokale tilsynet at kampanjen er under oppstart. Det er på denne bakgrunn på sin plass å stille spørsmål om effekten av en slik kampanje, så lenge det utøvende direktorats ytre etat ikke vet at kampanjen kommer.

Arbeidstilsynets rolle i samfunnet

Jeg vil samtidig benytte anledningen til å stille spørsmål ved Arbeidstilsynets generelle rolle i samfunnet og hvilke roller de skal tjene. Da særlig på bakgrunn av de mange løsemiddelskader. For de som allerede er

løsemiddelskadet kan ikke Arbeidstilsynet gjøre noe. De har dessverre ikke vært flinke nok i fortid, og dermed har skader oppstått. I framtid får vi i det minste håpe at de følger opp de sakene som allerede er registrert.

Gang på gang hører vi om bedrifter som truer med å legge ned virksomheten når de får pålegg fra Arbeidstilsynet. Og Arbeidstilsynet bakker ut og gir dispensasjoner. Spørsmålet blir da; hvem er til for hvem? Etter min mening er systemet i alle fall ikke til for den løsemiddelskadde. Han kan

bare se frem til å bli mer skadd fordi tiltak ikke blir truffet med hensyn til hans arbeidsmiljø.

Det er derfor på tide at Arbeidstilsynet viser alvor og statuerer eksempler. Og dermed beviser at de er det de gir seg ut for å være. Selv om det skulle koste noen arbeidsplasser vil samfunnet spare store penger på alle skader som unngås. Og den kommende generasjon kan gå en bedre og tryggere fremtid i møte, både i arbeidslivet og samfunnet forøvrig.

Jan E Johannesen

OMFANGET ØKER

(Dette er forkortet)

Skadevirkningene på nervesystemet av løsemidler som brukes i arbeidslivet er ikke en ny oppdagelse. I Norge var det flere artikler i medisinsk fagpresse på 30 - tallet hvor bl.a. kroniske forgiftninger hos renseriarbeidere som ble utsatt for tridamper ble beskrevet. Denne kunnskapen gikk i glemmeboken med krigen, og det er først i de siste 10 årene norske leger har interessert seg for disse sykdommene.

Dette går frem av de meldinger Arbeidstilsynet får om yrkessykdommer. Etter Arbeidsmiljøloven har alle norske leger plikt til å melde yrkessykdom til Arbeidstilsynet. Meldetailene lå på rundt 10 pr. år inntil 1982, men har siden økt

ekspløst: 1982 var tallet 23 meldte tilfeller, i 1983 43 tilfeller, i 1984 148 sykdomsmeldinger, og hele 259 i 1985. Tendensen ser ut til å være økende fortsatt men tallene hittil i 1986 tyder på at kurven avflater. Det er viktig å klarlegge hva den sterke økningen er uttrykk for. Alt tyder i en retning.

Vi har ingen holdepunkter for å tro at det er en reell økning i nye skadetilfeller. Økningen skyldes først og fremst at vi er blitt oppmerksom på disse skadene, og i tråd med dette har norske legers interesse for dem økt. Dette har ført til at flere kommer til de rette undersøkelser, og flere blir meldt. Derfor har mange gått i flere år med skaden

før den blir erkjent og meldt.

Denne prosessen er fortsatt i gang hos legene, og har kommet lengst der hvor det er yrkesmedisinske miljøer. Tilmeldingen er derfor særlig stor fra Oslo/Akershus, Telemark og Trondheimsregionen. Det er jo her vi har yrkesmedisinske institusjoner og spesialister. Vi skal huske på at løsemidler kan skade andre organer enn hjerne og sentralnervesystem.

I 1985 ble således 135 andre sykdommer p.g.a. løsemidler meldt. Den aller vanligste skadevirkningen av løsemidler er ganske sikkert på huden. Løsemidlene tørrer ut huden, gir kløe og sprekker, og kan i verste fall føre til

irritasjonseksem. Andre sjeldne hudsykdommer kan også skyldes løsemidler.

Det ble i 1985 meldt 58 hudskader. En annen stor gruppe er de akutte nerveeffektene av løsemidler: Rusvirkninger og narkosevirkninger, av og til som alvorlige forgiftninger.

Vanlig forekommende er også plager fra øyne, nese, svelg og luftveier. Hos enkelte med særlig følsomhet for løsemidler kan det føre til astma-anfall.

Blandt de 135 « andre » skadene finnes også mer sjeldne sykdommer som nyresykdom, leverskade, skade på beinmarg og krefttilfelle.

Til LFFLs Syndrom

Jeg vil forsøke å skrive noen ord, det er mange ting om, men jeg vil skrive om mitt eget tilfelle til å begynne med. Jeg arbeidet på en vernet bedrift der det ble brukt tri, toluen sinlakk tykker, m.m. Jeg påpekte mangler ved ventilasjon, sa fra at jeg ikke tålte luktene som kom fra lakkeringslokalet, og porten sto alltid oppe. Jeg ba flere ganger om det var mulig å stenge porten da jeg ikke tålte luktene, men fikk høre av arbeidsleder at det bare var innbilning. Jeg tok opp flere ting rundt arbeidsmiljøet, og det endte med at jeg ble sparket, jeg ligger nå i rettsak som kommer opp i mai mnd. i lagmannsretten, jeg tapte i byretten for et år tilbake. Det skremmende er at flere er skadet. Verneombudet gikk ut i avisen og sa at han var

skadet selv. Så jeg har hans fulle støtte. Mens han var i arbeid der han ble syk, og fikk telefon fra sosialskretæren om hvorfor han ikke møtte på jobb. Han svarte at han ikke orket komme seg på jobb, dessuten var det kommet endel snø så han klarte ikke å måke bilen frem. Sosialskretæren svarte at de andre har kommet seg på jobb. «Kanskje jeg skal ringe Sannerud psykiatriske sykehus for deg?» Verneombudet var svak og gikk med på dette. Sosialskretæren kjørte ham selv til sykehuset. Arbeidskollegene skjønnte at han måtte være løsemiddel-skadet og ringte meg. Jeg kontaktet arbeidstilsynet. Verneombudet ble overført til somatisk sykehus, der konstanterte de at han hadde punktert lunge. Det skremmende med hele saken var at han ikke ble legeundersøkt av noen lege først.

Han vet ikke hvem som står bak innleggelsen på mental-sykehuset! I 1983 ble jeg oppsagt. Søkte trygd gjennom spesialist i nevrologi. Trygdekontoret innstilte på at jeg skulle få trygd, men attføringsutvalget som denne sosialskretæren er med i mente det var min psykiske og sosiale situasjon som gjorde at jeg ikke fungerte i bedriften. Uten å innhente psykiatrisk spesialist-erklæring fikk jeg avslag på min søknad om trygd. Jeg har overhodet ingen inntekt, går på sosial stønad. Så nå forstår jeg hvorfor folk heller dør av løsemidler enn å si fra. Man blir fratatt livsgrunnlaget og påklistret diagnose av bedriftens attføringsutvalg. På seminaret på Feiring som (LFFL) arrangerte, var flere diagnostert med psykiatriske stempel. Jeg mener om ikke alle, så flerparten hadde diagnoser

som Juklerød, altså psykotiske. Flere ønsket å dø. Minst en hadde gått gjennom 10 elektro-sjokkbehandlinger. De kan ikke få oppreising nok. Og de bør ha krav på store erstatninger. Dette er utrolige menneskeskjebner, og grove feilbehandlinger. Nå bør det vel snart være slutt på å bruke psykiatrien til nær sagt alt fra enkelte autoriteter. Vi får håpe at LFFL kan løse endel av dette. Mange positive ting har skjedd. Og vi har et ypperlig fagråd. Foreningen har bare bestått ett år og syke mennesker har startet den. Den er på vei til å bli til å bli og vil bli landets største og viktigste forening. LFFL's arbeid gjelder liv og helse eller sykdom/invaliditet, og **verste fall død.**

Inger Söderberg

Teori og praksis.

Som løsemiddelskadd har jeg gjort den erfaring at det er meget vanskelig å få trygdemyndighetene til å dekke utgifter til lege, medisiner, fysikalsk behandling osv. til tross for at skaden er godkjent som yrkessykdom/skade.

I f.eg. LOV OM FOLKETRYGD er yrkessykdom likestilt med løsemiddelskade skal derfor ikke betale egenandeler for nødvendige medisiner og behandling. Alle som lever med løsemiddelskade vet at det er mange plager som

skriver seg fra skaden. Det kan være søvnforstyrrelser, angst og depresjoner, nedsatt syn og hørsel, problemer fra slimhinnene i luftveiene og nesene, muskel og leddsmerter, fordøyelsesforstyrrelser, svimmelhet osv.

Trygdemyndighetene avslår å dekke utgifter i forbindelse med slike plager med den begrunnelse at dette ikke skyldes skaden. Denne påstand fremsetter trygdemyndighetene til tross for at behandlende lege mener den forordnede behandling er nødvendig pga skaden.

I LOV OM FOLKETRYGD, paragraf 2 - 5, punkt 2 heter det:
« *under sykdom som skyldes yrkesskade som går inn under kap. 11, ytes det full godtgjørelse til fysikalsk behandling, forbindelsessaker og medisiner og for utgifter til anskaffelse, vedlikehold og fornyelse av proteser, støttebandasjer og andre hensiktsmessige hjelpemidler som kan bote på skaden. Andre påregnelige utgifter som er en direkte følge av yrkesskaden, kan godtgjøres helt eller delvis hvis særlige grunner taler for det. Departementet gir*

nærmere opplysninger etter annet ledd.»

Det ville være av stor interesse for løsemiddelskadd om «SYNDROM» kunne få en redgjørelse fra Rikstrygdeverket om hvilke legebesøk, behandling, medisiner, osv. det skal ytes full godtgjørelse for. Og hvilke bestemmelser Departementet har gitt om ytelser til løsemiddelskadd etter 2. ledd.

Med vennlig hilsen
Edit Søråas medl.
Hordaland lag av LFFL.

Dette innlegget fra Edith Søråas var altså skrevet for snart 9 år siden og situasjonen er fortsatt akkurat den samme.

Byråkratiet er så tregt at den utredningen hun etterlyste er enda ikke kommet. På mange årskonferanser har dette vært

tema for handlingsplanen. Spørsmålet har vært tatt opp igjen senere med Tryggedirektørene uten at det har

kommet noen avklaring på de aktuelle spørsmålene.
red.

Nr 2. 1988 var et spesialnummer hvor det var vanlig Syndromstoff og generell

informasjon om løsemiddelskader. Hovedoppslaget i nr.1.88 var:

**BLI I JOBB SÅ LENGE
DET OVERHODET ER
MULIG.**

Denne artikkelen falt en del tungt for brystet.

LEDEREN HAR ORDET:

Godt samarbeid med LO

LFFL kan ikke som organisasjon gå inn på en arbeidsplass med krav og pålegg, eller drive vernearbeid. Dette er det tillitsmanns- og verneapparatet som skal ta seg av. Her er samarbeidet vårt med LO og fagforeningene viktig, et godt eksempel her er hva vi nylig gjorde i Bergen.

Fellesmøte

Vi sammenkalte til møte mellom Samorg og LFFL. Takket være Samorg ble det hentet inn folk fra fagforeningene og arbeidsgiverforeningen. Gjennom dette møtet er det flere som har fått greie på organisasjonen vår, og hva vi driver med. I samarbeid kan vi nå gå inn på arbeids-plasser hvor det blir brukt løsemidler. Sammen med fagforeningen er det lettere å få gjennomslag, vi har jo de samme interesser overfor arbeidstakere. Vi bidrar til

å skape holdninger hos arbeidsgivere og -takere.

Fire nye lag

Siden sist har vi fått fire nye lokalag av LFFL. I Akershus opplevde vi en kjemperepons etter en løsemiddelkonferanse. Etter konferansen har ikke telefonen stått stille på kontoret til Akershus fylkeslag av Norges Handikapforbund. Dette er et godt eksempel på hvor viktig vårt arbeid er, og et resultat av det arbeid vi gjør. Litt tilbake til samarbeidet med LO og fagforeningene. Mange av våre medlemmer har reagert sterkt mot Bjørn Erikson, og det han sa på LFFLs årskonferanse (Syndrom 1/88, "Bli i jobb"). Han uttalte at en løsemiddelskadd bør bli i jobb så lenge som mulig. Selv sa jeg til Erikson etter konferansen at jeg ikke var helt enig i alt det han sa,

LFFLs leder Karl Bergvik understreker viktigheten av et godt samarbeid med fagbevegelsen i kampen mot løsemiddelskader

men at det er enkelte ting vi er enige i, må vi regne med. Veier vi de sakene vi er uenige i opp mot den enorme hjelpen og det gode samarbeidet vi har med LO og fagorganisasjonene, tror jeg nok, ja, jeg er ganske sikker på at vi ville tapt enormt mye på et brudd med LO. Vel, det er kanskje litt overdrevent å si at meningsforskjeller skal føre til et brudd. Men en konstruktiv debatt, er det ikke nettopp det som driver oss videre?

Skal vi bare omgi oss med "ja-folk?" Er det sikkert at vi og våre til enhver tid forvalter den eneste og fulle sannhet? Jeg kan ikke si meg enig i alle de reaksjoner vi har fått på Eriksons uttalelser. Men at det er viktig med debatt og diskusjon på et saklig nivå, er helt klart.

Det fører alltid til en løsning som vil være til beste for alle parter. Fagforeningene er nøkkel til forebyggende arbeid. Samarbeidet vårt er alfa og omega for oss.

MØTE MED TRYGDEDIREKTØREN

Norges Handikapforbund / LFFL har de siste årene hatt møte med Rikstrygdeverket (RTV) for å belyse forskjellige problemstillinger funksjonshemmede møter i sin kontakt med RTV.

På årets møte med tryggedirektør Kjell Knutsen ble spørsmålet om lang saksbehandling i saker for løsemiddelskadd tatt opp igjen. Videre ble det gitt uttrykk for at like tilfeller av skadeomfang, alder o.l. har blitt behandlet forskjellig ved de

lokale trygdekontorene. Man har også hatt et inntrykk av at (RTV) sentralt har en tendens til å sette ned uførhetsgraden som har blitt satt ved det lokale trygdekontoret.

Tryggedirektøren sier at behandlingsreglene er like for alle trygdekontorene. Knutsen utelukker likevel ikke at det kan forekomme variasjoner i vurderingen lokalt, fordi disse sakene er vanskelig å utrede både lokalt og på ekspertnivå.

Det er derfor uførhetsgraden og invaliditeten av løsemiddelskadd fastsettes sentralt, for å få mest mulig lik praksis. Han sier videre at omfanget av løsemiddelskaden bli vurdert i det enkelte tilfellet. Under møtet med tryggedirektør Knutsen ifjor (Syndrom nr.2/87), kom det frem at det ville bli nye rutiner i saksbehandlingen av løsemiddelskadd. De nye melderutinene som startet november 1987, går ut på at alle

yrkessykdommer (bl.a. løsemiddelskade) som oppdages av lege, kan meldes direkte til trygdekontoret. Hvis vedkommende ønsker det, igangsettes saksbehandlingen straks. Pga. denne nye sparer man turen innom Direktoratet for arbeidstilsynet.

Knutsen nevner også at nye rutiner vil bli gjennomført høsten 1988, hva de innebærer regner vi med å få inn i neste nummer av Syndrom.

- Mulighetene for å fungere er avhengig av skadegraden

Overlege Håkon Lasse Leira ved Region-sykehuset i Trondheim er en av de som pr. idag vet mest løsemiddel-skader i landet.

"Syndrom" har stilt ham en del spørsmål, og tar for seg noe av problematikken omkring denne typen yrkesskader.

- Hvilke muligheter har løsemiddelskadde til å fungere i arbeidslivet etter at en slik skade er konstatert?

- Løsemiddelskaddes muligheter til senere å fungere i arbeidslivet avhenger av skadens grad. Er du sterkt løsemiddel-skadet er det forbundet med store problemer. Viktig er det også ha muligheten til omskolering slik at du kan komme over i mer lempelig og passende arbeid. Hvis du lettere angrepet har du

alle muligheter til å fortsette en yrkeskarriere. Generelt bør ikke dette by på alt for store problemer, forutsatt at du ikke går inn i det samme arbeid du hadde tidligere.

- På hvilken måte vil en løsemiddelskadde først merke symptomene?

- Først og fremst med tretthet, irritasjon, kvalme og svimmelhet. Dette hvis man ikke er sterkt skadet. Har man gått lenger, la oss si ti år vil man ha en forverret situasjon, der konsentrasjonen svikter, samt hukommelsen.

Du vil også gradvis miste interessen for det som skjer omkring deg.

- Er det mulighet for å "reparere" skadene?

- Som sagt, dette avhenger av tiden. Har

det gått for lang tid kan det være meget vanskelig. Imidlertid kan andre deler av hjernen trenes opp, slik at det kan kompensere for de funksjonene som har blitt borte.

- Finnes det noen, la oss kalle det "ti-på topp-liste med hensyn til de farligste stoffene?

- Jeg har ingen slik liste, men i farten kan jeg i alle fall nevne deg fire som er meget farlige - nemlig Heksan, Benzen, Trikløretylen og Toluen, sier overlege Håkon Lasse Leira til slutt.

Overlege Håkon Lasse Leira er en av våre fremste eksperter på løsemiddel-skader.
(Foto: A-pressen).

Det er her bare tatt med en liten del av hva som har vært skrevet i Syndrom gjennom disse ti årene. Bladet har vært mye nyttet av medlemmene til å uttrykke sine frustrasjoner

og meninger. Syndrom er blitt sendt til faginstanser, kollektive medlemmer og fagbevegelsen.

Signalene fra løsemiddelskadde har mulig ført til endringer i regelverket og holdninger i folket. Som avslutning på det historiske tilbakeblikket

vil jeg gjerne ta med et brev som kom til Anne Lundhagen etter at hun hadde vært med i "Sånn er livet" programmet i 1986.
red.

Jeg henvendte meg til NRK etter et program i "Sånn er livet" om løsemiddel-skader. Det ble nevnt at det var noen som var interessert i å komme i kontakt med folk som var utsatt for løsemiddelskader, Jeg er nemlig det. Jeg fikk brev fra Anne Lundhagen. Hun fortalte om sin skade, og sendte meg

adresser til en planlagt forening. Jeg har skrevet tilbake til henne å fortalte min historie. Jeg kan godt tenke meg å bli med i den planlagte forening, men jeg kan ikke garantere å bli noe aktivt medlem. Hilsen N.N.

(Han er fortsatt aktivt med i LFFL)

LOKALLAGSKONFERANSE AVHOLDT I FORBINDELSE MED ÅRSMØTET 1996

Tema: Planlegging i lokallagsstyrer
v/ Janne Oftedal

I NHF har medlemmene mange kunnskaper og ressurser. NHF har kommet til den erkjennelsen at vi ikke har klart å utnytte disse godt nok. Det var bakgrunnen for at ORGANISASJONSUTVIKLING har blitt et satsnings-område.

Hva er organisasjonsutvikling? (Heretter forkortet til OU).

Hvis vi snur på ordene blir det å utvikle organisasjonen. Vi snakker ofte om det å utvikle oss som mennesker - bli mer bevisste på egne valg og ønsker.

Og det gjelder OU også - vi må bli mer bevisste på de valgene vi foretar oss. Hvis vi skal utvikle oss som organisasjon, så må vi trekke flere medlemmer med i planarbeid, og medlemmene må være med å bestemme målene og være med å oppnå dem.

Samfunnet rundt oss er i endring - det blir stadig større krav om utvikling og endring. Da nytter det ikke å sitte i organisasjoner som "skal gjøre det som de alltid har gjort det".

Utvikling og endring er ofte sunn fornuft satt i system. Og systemet er planlegging.

Hva kan vi oppnå ved å planlegge?

Enkelt sagt er en plan en arbeidsverktøy på hvordan vi skal nå et mål.

Hvorfor er dette viktig?

- Vi får en bevissthet med det vi gjør (ikke tilfeldige ting ned på et papir)
- Vi får et eierforhold til målene/ planen.
- flere av medlemmene er med i prosessen.
- Vi trekker i samme retning.
- Det er motiverende å se resultater av det vi gjør.

Men vi må også legge vekt på MÅTEN vi arbeider - på det vi kaller samarbeidsferdigheter, prosessferdigheter (jfr. det Kjersti snakket om).

Planleggingen forgår ved:

- * å involvere mange
  - * alle blir hørt
  - * enighet - NÅ-situasjon og målsettinger
  - * samarbeidsferdigheter:
    - hvordan påvirker vi hverandre
    - hvordan kan vi samarbeide bedre
    - hvordan kan vi klare å utnytte de ressursene som ligger i lokallagene
  - avklaring av roller og ansvar
- Dette er en prosess som vil måtte ta tid.

- har kan vi lage en oversikts-tegning med romfordeling
- tegning av alle rom, mer og mer ned i detaljer
- Mange steder rundt i lokallagene er situasjonen den at det
- * ikke er en reell planlegging (det finnes ingen detalj-tegninger)
- * ingen funksjonsanalyse (de viktigste funksjonene laget skal ivareta)
- * manglende engasjement/involvering

Dette dreier seg ikke om kunnskaper vi kan lese oss til. Men det er ferdigheter vi må øve på.

Vi må bli bevisste på "å dra i samme retning". Hvis vi klarer det, blir vi også mer effektive.

De fylkene som har prioritert OU som strategisk planlegging, har det skjedd endringer, noen steder store endringer. Og for hver oppgave de går løs på, har de en måte å gå løs på den på, et redskap, en hjelp, en måte å tenke på.

Et eksempel på strategisk planlegging er husbygging. Da må vi starte med å klargjøre situasjonen her og nå:

- Hvor mange penger har vi til å bygge for, hvordan ser tomta ut, hva slags grunn er det (må vi spreng, osv.)
- Hvilke ønsker og behov har vi (to soverom, stue, bad, stort kjøkken)
- Utfra økonomi, og hvilke behov vi

- * ingen klare målsettinger, inkl.enkle aktiviteter

Vi tror strategisk planlegging er nøkkelen til økt aktivitet i lokallagene. Planlegging består av flere faser:

1. Hva er den faktiske situasjonen i laget (nåsituasjonen)

Laget må analysere hvor det befinner seg, og finne alle faktorene som kan være av betydning for nåsituasjonen).

2. Hvilke mål skal settes?

Målene skal være realistiske, men samtidig noe å strekke seg etter. Mål skal være konkrete slik at det er mulig å måle resultater.

3. Hvordan oppnå målene - virkemidler.

Det er utfra hvor vi er og hvor vi skal som må danne grunnlag for hva vi skal gjøre i kampanjen og hvordan vi skal gjøre det.

PLANLEGGING AV VERVEKAMPANJEN (se egen planleggingsbrosjyre for vervekampanjen)

Vi var et lokallag som skulle planlegge vervekampanjen.

Lokallagsstyret hadde nedsatt en vervegruppe bestående f.eks av fire fra styret og tre andre aktive medlemmer. (tre var pårørende). De lokallagene som ikke nedsetter egne vervegrupper, bør forsøke å bli med i en vervegruppe på fylkesplan. Det er dere som kjenner deres potensielle medlemmer best - og hvordan dere kan nå dem.

Nå-situasjonen:

- * 50 medlemmer
- * Høy gjennomsnittsalder på medlemmene.
- * Har noen tilbud om aktiviteter.
- * Har laget informasjonsbrosjyre. Utfra disse kjennetegnene, skal en finne de viktigste kjennetegnene ved laget. Det fikk ikke vi tid til her.

Mål:

- * 10 nye medlemmer (pårørende og skadde)
- * 1 solidaritetsmedlem
- Ideer til aktiviteter som kan iverksettes:
  - * Bruke media (nær-TV, nærradio, aviser m.m.). Gjerne lage en avtale med lokalavisa om å skrive om vervekampanjen.
  - * Ta direkte kontakt/oppsøke mennesker du vet har en løsemiddelskade
  - * Oppsøke tidligere arbeidsplass
  - Oppsøke alle arbeidsplasser der det finnes løsemidler
    - * Ta kontakt med fagforening er
    - * Invitere til tema-møte
    - * Holde åpne møter
    - * Stand
    - * Ta kontakt med yrkesskoler

Det er viktig å få fram alle ideer, gode eller dårlige. Det farligste av alt er å ha kun en ide.

Dette var ideene som kom fram i "vår" vervegruppe. Utfordringen nå er å bli enige om hvilke tiltak som skal iverksettes.

Når valg av virkemidler er gjort, må det enkelte tiltak planlegges mer detaljert. Dette må inneholde:

- Hva som skal gjøres
- Hvem som er ansvarlig for de enkelte oppgavene
- Hvordan det skal gjøres
- Tidsplan

HUSK AT NÅR PLANENE ER VEDTATT, SKAL DE FØLGES. DET ER DERFOR VI PLANLEGGER.

Diskusjon:

Det var flere som mente at vi ikke hadde noe å tilby potensielle medlemmer. Det er jeg faktisk uenig i. NHF og LFFL kan blant annet tilby informasjon om diagnose, like-mannsarbeid, et fellesskap, muligheter til å påvirke myndigheter, påvirke folks holdninger til løsemiddelskader m.m. Tenk gjennom hva dere har fått igjen ved medlemskap og hvorfor dere fortsatt er medlem. Mye handler om å få støtte og hjelp fra andre i samme situasjon.

Deltakerne ble delt i grupper. Gruppeoppgaven lød:

HVA ER DE VIKTIGSTE OPPGAVENE/ FUNKSJONENE TIL LFFL ?

a) For hovedstyret

b) For lokallagene

Vi oppsummerte svarene fra gruppene slik:

- a) De viktigste oppgavene/funksjonene til HOVEDSTYRET er:
- * Informasjon til lokallag. (kommunikasjon)
  - * Påvirkning, informasjon og kommunikasjon med politiske myndigheter og media
  - * Informasjon til omverden - holdningsskapende arbeid
  - * Oppfølging av lokallag (veiledning, kurs, "fadderordning" m.m.)
  - * Organisasjonsutvikling
  - * Hovedstyret bør tilstrebe godt samarbeid innad (samarbeidsferdigheter) og delegering av oppgaver.
  - * Øke forståelsen for diagnosen
- b) De viktigste oppgavene/funksjonene til LOKALLAG er:
- * Personlig støtte (likemannsarbeid)
  - * Spre informasjon om diagnosen
  - * Samarbeide med
    - fagfolk
    - hovedstyre
    - NHFs fylkeslag
    - andre landsforeningslag (også nabofylker)
  - * Veiledning i systemet (eks. trygd, forsikring)
  - * Sosiale sammenkomster

SAMARBEIDSFERDIGHETER

Ved Kjersti Åberg

Vi kan bare lykkes med systematisk arbeid hvis de som er med føler seg vel til rette i gruppa, f.eks. et lokallagsstyre. Gleden ved å jobbe sammen er en av de sterkeste motivasjonsfaktorene i frivillige organisasjoner. Det at arbeidet føles **meningsfylt, givende og morsomt**, gjør at vi orker å holde på - kanskje i mange år.

Hva er samarbeidsferdigheter?

- Vi kan si at det er **ferdighet til å se behovene, og til å gjøre noe med det**. Ferdigheter er ikke det samme som kunnskaper. Vi kan ikke lese oss til ferdigheter. Vi kan bare bli flinkere ved å øve oss. Det er rett og slett en treningssak.

Vi kan også kalle samarbeidsferdighetene for en teknikk, eller metode å drive lagsarbeidet på

- noen **spilleregler** for måten vi fungerer sammen som gruppe.

Noen av de viktigste samarbeidsferdighetene er:

1) Observere

I de fleste sammenhenger er det viktig å kunne distansere seg fra gruppa - rett og slett lenge seg litt tilbake og følge med på det som skjer, uten å delta aktivt sjøl akkurat da. Litt avstand gjør at det blir lettere å se en debatt utenfra - vi blir mer objektive. Noen ganger er det jo slik at vi er så opptatt av akkurat den detaljen vi brenner for, at vi glemmer å høre etter hva de andre sier. Å observere er altså å prøve å se det hele litt på avstand.

2) Lytte aktivt

Når noen har ordet, f.eks. i et styremøte, er det viktig å vise at vi følger med. Det kan vi gjøre med **kroppsspråket** - nikke, smile, en tommel i været - for å understreke at vi er med på tankegangen til den som snakker.

Vi kan også vise **muntlig** at vi lytter aktivt - det er lov å avbryte, men vi må gjøre det på en ålreit måte: **Vent til det blir din tur** på talemåte, og så kan du stille spørsmål.

Bruk ord som begynner på **HV-**:

HVA F.eks. Hva mener du med det?

HVEM Hvem tenker du på her?

HVORFOR Hvorfor tror du dette er den beste løsningen?

HVORDAN Hvordan kan vi løse dette på en fornuftig måte?

Ikke bruk tida til å vente på å få sagt det du tenker på, men lytt aktivt så lenge - til det blir din tur!

3) Støtte aktivt

"Den som tier samtykker" sier vi ofte. Men det er ikke alltid det stemmer. Den som tier kan like gjerne være usikker eller uengasjert. Kanskje han eller hun ikke tør å si noe. Poenget er at den som kommer med en ide må få tilbakemelding. Spesielt viktig er det å støtte forslag en liker, og gjerne vil videreutvikle. Hvis vi ikke gir respons på en god ide, kan det jo hende at forslagsstilleren trekker forslaget tilbake fordi han trodde at ingen likte det - det var jo ingen som sa noe. Dermed kan styret eller organisasjonen gå glipp av noe positivt som kunne utvikla seg. De fleste av oss liker jo å bli anerkjent - enten vi vil innrømme det eller ikke. Får man ros for noe, vil man gjerne gjenta handlingen som førte til at man fikk ros. Slik er det i arbeidslivet og i familielivet - barneoppdragelse f.eks. Samtidig må vi ikke glemme at det ikke er meningen at alle skal være enige i alt. I en idefase må alle bli hørt - gode og mindre gode forslag må opp

på bordet, og så sorterer vi ut seinere. **Alle må bli hørt og ingen forslag er dumme**. Vi må takle at noen sier noe vi er uenig i!

4) Sjekke forståelse, sjekke enighet og oppsummere

En forutsetning for å komme oss igjennom f.eks. en planleggingsprosess, er at vi stopper opp underveis for å oppsummere og å trekke noen tråder. Alle som skal være med å løse en felles oppgave, f.eks. lage en vervekampanje, må ha en felles forståelse for oppgaven - et felles utgangspunkt. Vi må være enige om hvor vi er og hvor vi skal. Underveis i arbeidet må vi **stoppe opp** og sjekke enighet og forståelse. Er alle "med på notene"? Det er mye mer effektivt enn å finne ut langt ute i prosessen at vi faktisk ikke var enige om hvor vi skulle, og dermed må gå helt tilbake og begynne arbeidet på nytt.

Ta dere god tid!

Kommunikasjon er et viktig stikkord her. Å kommunisere betyr "å gjøre felles", dvs. å dele erfaringer. Vi sender meldinger til hverandre hele tiden, som mottakeren tolker.

Det gjelder å snakke sammen til vi er sikre på at vi tolker hverandre riktig. Stemmer min oppfatning med det du

faktisk mente å si til meg?

Sammenlikner vi kommunikasjonsprosessen med et stafettløp, ser vi at det ikke bare er løpinga som er viktig, men også overleveringa av pinnen. Vi må forsikre oss om at vekslinga blir riktig gjort, slik at mottakeren skjønner hva vi mener.

5) Bruke sterke sider

Det at vi mennesker er like på mange områder, betyr ikke at alle skal gjøre det samme. Selv om LFFLs medlemmer har en del felles i diagnose, interesser osv., betyr jo ikke det alle er flinke til de samme tingene.

Alle har ikke de samme evnene og egenskapene - og det gjelder generelt blant alle mennesker, og ikke spesielt i

organisasjoner. Derfor er det så viktig å få jobbe med det man er flink til og synes er morsomt.

De to tingene henger jo nøye sammen!

Et lokallagsstyremedlem som liker å skrive, passer godt til å formulere et avissinnlegg for å informere om diagnosen og lagets arbeid. En mer utadvendt og litt pågående person passer kanskje bedre til å oppsøke arbeidsplasser.

Fokuserer vi på de svake sidene til en person, blir han eller hun ofte utrygg og usikker. Personen henger seg opp i sine egne begrensninger, og ser problemene: "Uff, dette blir vanskelig, dette klarer jeg ikke".

Fokuserer vi derimot på de sterke sidene til en person, blir han eller hun

trygg og åpen, og ser muligheter framfor problemer. "Dette har jeg lyst til å gjøre, dette klarer jeg!". Dermed utnytter vi også de mange ressursene som ligger i laget.

Dette var de mest sentrale samarbeidsferdighetene. Hvis vi har med oss disse "spillereglene" i bakhodet når vi skal løse en oppgave sammen, blir det enklere å få gjennomført oppgaven, og det er faktisk morsommere også!

ÅRSMØTET I LANDSFORENINGEN FOR LØSEMIDDELSKADDE AVHOLDT PÅ LINNE HOTELL, LINDERUD I OSLO HELGEN 26.-28.APRIL 1996

Det var 50 personer som deltok på årets årsmøte i LFFL. Her var det 27 delegater, 8 observatører og hjelpere samt pårørende.

Kjersti Åberg og Janne Oftedal fremførte sine fordrag for et lydhørt publikum.

Selve årsmøtet startet lørdag kl.

14.30 hvor leder Roald Fønnes åpnet møtet med å ønske alle vel møtt, og gikk så over til saksbehandlingen ifølge sakslisten.

Det ble vedtatt at observatørene fikk talerett.

Hovedstyret foreslo for årsmøtet Arne Lein fra NHF som møteleder. Årsmøtet vedtok dette.

Til protokollførerere var det forslag på Ole Stiansen og Else Bømark. Andrén som ble enstemmig vedtatt. Til protokollundertegnere var det forslag på Anne Marie Jensen og

Elsa Adler Kristiansen som ble enstemmig vedtatt.

ÅRSMELDING FOR 1995

Den fremlagte årsmelding fra hovedstyret ble gjennomgått punkt for punkt og med noen små kosmetiske endringer ble den vedtatt av årsmøtet.

Regnskap, noter og revisors beretning ble godkjent av årsmøtet. Budsjett for 1996 - 97 ble tatt til orientering.

HANDLINGSPLAN FOR 1996-1997.

Fra hovedstyret ble det fremlagt forslag til handlingsplan som blant annet tok sikte på:

- * FÅ FAGRÅDET I AKTIVITET
- * OPPRETTE SOLIDARITETS-MEDLEMSKAP
- * STYRKE ØKONOMIEN I LANDSFORENINGEN
- * SPORREUNDERSØKELSE BLANT MEDLEMMENE
- * ORGANISASJONSUTVIKLING.
- * SYNLIKKJØRING I MEDIA

Handlingsplanen for 96-97 ble vedtatt.

VALG AV HOVEDSTYRET 1996 - 1997

Hovedstyret søkte i 1995 NHF om dispensasjon fra §29.5 som ble innvilget før årskonferansen 1995. Valgene som ble gjort der var at halvparten av styret ble valgt for 2 år.

Følgende verv sto på valg i 96: Nestleder, kasserer, 2.styremedlem og varamenn. Styremedlem Ernst Otterlei fra Møre og Romsdal som hadde ett år igjen av sin valgperiode ba om å bli løst fra vervet på grunn av stort arbeidspress hjemme. Han foreslo at forrige 1.varamann, Dagfinn Olsen Sør - Trøndelag, fikk hans plass. Dette ble enstemmig vedtatt. Årsmøtet foretok valget som ga følgende styresammensetning for perioden 96 - 97.

Leder:	Roald Fønnes	Hordaland	
Nestleder:	Frode Salvesen	Aust - Agder	2 år.
Sekretær:	Eva Kristensen	Vestfold	
Kasserer:	Magne Hovda	Oppland	2 år.
Styremedlem:	Lars K. Hille	Vest - Agder	
Styremedlem:	John Andréén	Telemark	2 år.
Styremedlem:	Dagfinn Olsen	Sør-Trøndelag	1 år.
1.varamedlem:	Kari Holmen	Hedmark	1 år.
2.varamedlem:	Kari Selbo	Nord-Trøndelag	1 år.
3.varamedlem:	Lennart J.Hansen	Østfold	1 år.

Valgkomite 96-97:

Ernst Otterlei	Møre og Romsdal
Trond Nilsen	Troms
Morten Hilland	Hordaland

Kari Holmen var ikke tilstede da bildet ble tatt.

LFFL jubilerer og utnevnte æresmedlemmer.

Landsforeningen for løsemiddel-skadde er 10 år og hovedstyret ønsket å markere dette ved å innby interim-styret av 1986, vår mange-årige leder Karl Bergvik, Rolf Hansen og Kurt Olsen. De innbudte gjestene har betydd utrolig mye for løsemiddel-saken gjennom disse ti årene.

Interimstyret fra 1986 bestod av følgende:

Leder: Oddvar Petersen.
Anne Lundhagen.
Inger Søderberg.
Åge Kultom.

Oddvar Petersen holdt en lengre tale hvor han gjennomgikk historikken og starten til LFFL. (Historien og starten er gjenngitt tidligere i dette nummeret.) Endelig fikk vi en forklaring på logoen. De to f-ene symboliserer to mennesker med lutet hode. Skadene rammer ikke bare den ene i familien men alle. Den første f-en som er den største står for den som blir skadet og vanligvis er det mannen. Den andre f-en symboliserer kvinnen som får lide for skadene

mannen blir påført. Grønnfargen står for miljø. Lenken rundt skal angi samhold og fargen er sort.

Fra venstre: Oddvar Petersen, Anne Lundhagen, Inger Søderberg og Åge Kultom.

Leder i jubileumskomiteen
Ernst Otterlei var toastmaster
for kvelden som han utførte på en
glimrende måte.

Følgende ble tildelt æresdiplom for
sitt arbeid for løsemiddelsaken og
engasjement i hovedstyret i LFFL :

Karl Bergvik	7 år, 6 år som leder
Arne ødegård	6 år, 5 år som n.leder.
Jonas Jonassen	4 år
Rolf Hansen	4 år
Anne L.Olsen	3 år
Ann K.Melbye	3 år
Kurt Olsen	3 år
Hermod Telebond	3 år
Frode Salvesen	3 år.

Æresmedlemskap for langt og trofast
arbeid for LFFL :

Karl Bergvik	Hordaland
Arne Ødegård	Buskerud
John André	Telemark
Dagfinn Olsen	Sør - Trøndelag

Fra v.Jonas Jonassen, Rolf Hansen, Anne L.Olsen, Kurt Olsen, Hermod Telebond og Frode Salvesen Karl Bergvik og Anne Kristine melbye var ikke tilstede under utdelingen

Fra venstre: Dagfinn Olsen, Arne Ødegård og John André. Karl Bergvik var ikke tilstede under denne overrelsen.

Praten gikk livlig rundt bordene både før og under jubileumsmiddagen

Kasserer Magne Hovda ser kanskje etter mer saus?

Ernst Otterlei får overrakt en velfortjent bukett blomster av Roald Fonnes som takk for sin innsats på jubileumsmiddagen

Pårørende på kurs

Signalene fra like-mannskonferansen avholdt på Dombås i 94 ble tatt som rettesnor for videre arbeid for å bedre kunnskapene til de pårørende.

Helgen 17.-19.november ifjor ble det arrangert et kurs for de pårørende som hadde utgangspunkt i:

Å VÆRE PÅRØRENDE TIL EN SOM ER LØSEMIDDELSKADET

Av klinisk psykolog Miriam Bendiksen.

Siden deltakerene, de pårørende er forskjellige fra hverandre er det mange ulike måter å reagere på.

Livssituasjonen er også forskjellig for de pårørende. Den pårørendes alder, om man er yrkesaktiv eller ikke, om man har små barn eller ingen barn gjør at man har forskjellige situasjoner å forholde seg til.

Derfor drar vi ingen generelle konklusjoner, men et overblikk over de emner som man kan arbeide videre med, evt. i lokale samtalegrupper for de pårørende.

EMNER SOM BLE DISKUTERT:

Ang. den løsemiddelskaddes situasjon:

- 1: Det er viktig at både den løsemiddelskadd og pårørende blir kjent med reaksjoner som følge av skaden dvs. reaksjoner som har med tankeprosesser å gjøre, følelsesmessige reaksjoner, fysiske symptomer og sosial fungering.
- de forskjellige typer hukommelsesfunksjoner, men man kan dele i forskjellige typer hukommelsesoppgaver.
- 2: Å bli kjent med følger/ reaksjoner gir muligheter for, både den

skadde og pårørende til å jobbe videre. Man snur grunninnstillingen fra at "alt er et ork" til å finne passende utfordringer og muligheter.

- 3: Ens selvbilde er avgjørende for hvordan man mestrer oppgaver og utfordringer.

Ang. de pårørendes situasjon

- 1: Det er meget viktig å se nærmere på forholdet til barn i familien. De pårørende får ofte rollen som megler mellom den skadde og barna.
- 2: Man må erkjenne egne behov, egne måter å takle livet på og ta utgangspunkt i det.
- 3: Å takle partnerens sinneutbrudd og sine egne - er ofte vanskelig. Kanskje må man ta litt mer igjen, være mer åpen og mindre redd for å legge alt til rette.
- 4: Se etter de positive signaler hos den andre og støtt opp om det.
- 5: Ikke synes synd på, heller se på muligheter og utfordringer.
- 6: Nærkontakt kan også være vanskelig. Hvordan dekker man behovet for nærkontakt uten misforståelser?

- 7: Alle behov kan ikke dekkes hjemme. Det er viktig å ivareta egne interesser og ha et liv - nettverk - utenfor hjemmet.

- 8: Pårørende grupper kan dekke noen av disse behov.

EVALUERING AV KURSET:

Generelt var alle svært godt fornøyd med foredragsholder og hotellet.

Dette er sammensatte besvarelser.

Det positive har vært:

- Å treffe andre pårørende som er i samme situasjon og få høre andres erfaringer.
- Det er bra å få satt søkelyset på andre familiemedlemmer.

Det vanskelige har vært:

- Liten kunnskap om løsemiddelskader.
- Å snakke med mange tilstede.

Hva burde vært gjort annerledes?

- Ingenting
- Fått bedre tid til å snakke om barna

Svarte kurset til forventningene?

- Kurset var helt topp.
- Dette var en flott idé.
- Mange a-ha opplevelser.
- Gjør dette igjen.

Troms - laget har fått lokallagsstyre.

Troms lag av LFFL ble startet 29. april 1993 med Nils Roald Kirkvik som koordinator for interimstyret.

Han var bindeledd mellom LFFL sentralt og medlemmene. Virksomheten i lokallaget var beskjeden frem til høsten 95. Den 29. november ble det avholdt et åpent møte på SAS hotellet i Tromsø for løsemiddelskadde og andre interesserte. Målsettingen med møtet var å få opprettet et eget lokallag.

Koordinator Nils Roald Kirkvik åpnet møtet og ønsket alle hjertelig velkommen. Han ga så ordet til Bjørg Abrahamsen som er fylkessekretær i NHF Troms. Hun redegjorde for NHF's formåls-paragraf, organisatorisk oppbygging, hvilke lands-foreninger som er til-sluttet NHF, handlings-plan og organsasjons-utvikling, likemanns-arbeid og opplæring av tillitsmannsapparatet i samarbeid med AOF som hjelper til med praktiske gjøremål.

Fra yrkesmedisinsk avdeling RiTø møtte overlege Hansen som snakket om:

- Hva løsemidler er.
- Skader som følge av løsemidler
- diagnoseproblematikk.

Deretter var det spørsmål og diskusjon. Hans innlegg var meget engasjerende og avklarende for mange.

Hovedstyrets leder Roald Fonnes informerte om arbeidet i Landsforeningen. Han snakket om prioriterte oppgaver for lands-

foreningen og om likemanns-arbeid. Resultatene fra Hordaland lag sitt likemannsarbeid ble vist. Arbeidet ga et bedre nettverk for den skadde og større selvsikkerhet.

Det viktigste i dette var samtale-grupper.

Han avsluttet sitt innlegg med **TENK POSITIVT!**

Leder:	Trond Nilsen
Nestleder:	Roger Svinsås
Kasserer:	Kjell Olsen
Sekretær:	Ingebjørg Lium
Styremedlem:	Ragnar Johansen
Vara:	Marit Sivertsen

Nils Roald Kirkvik ble takket for sitt iherdige arbeid for de løsemiddelskaddes sak i Troms.

På møtet ble følgende interimstyre valgt:

Leder:	Trond Nilsen
Medlemmer:	Kjell Olsen
	Roger Svinsås
	Gunnar Reitan
	Ragnar Johansen
	Marit Sivertsen
	Ingebjørg Lium

Styret ville konstituere seg selv på styremøte i januar 1996.

Første ordinære årsmøte for laget ble avholdt fredag 1. mars 96 hvor følgende valg ble gjort:

Handlingsplanen på 3 punkter som ble fremlagt ble enstemmig vedtatt.

VELFERDSMELDING UTEN KVINNEPERSPEKTIV.

REFERAT FRA DAGKONFERANSEN: "Et kvinneperspektiv på velferdesmeldingen",
lørdag 13. april 1996

VISSTE DU AT KVINNER FÅR OFTERE AVSLAG PÅ UFØREPENSJON ENN MENN, SELV MED SAMME DIAGNOSE ?

DET SAVNES KVINNEPERSPEKTIV I STORTINGSMEDLING NR.35 - VELFERDSMELDINGEN
Innlegget fra Hordaland bekrefter dette.

Møtedeltakere fra LFFL:
Inger Karin Haugland
Støttemedlem Bente Bratten

Det var stor oppslutning om konferansen. De fleste partier, organisasjoner og lag var representert. Den nye velferdsmeldingen skal etter planen legges frem på Stortinget 29. april d.å.

Første innlegg var ved nestleder i Fellesorganisasjonen Hanne Luthen. "Det er meget viktig," sa Luthen, at vi ser med kritiske kvinneyne på kommende velferdsmelding og hvordan vil den påvirke oss.

Velferd koster. Ordningene må vris mot alle som trenger det, sa hun. Hvilke konsekvenser får den nye velferdsmeldingen for oss? Som alltid er det også nå kvinnene som kommer dårligst ut, mente hun. Fire av fem minstepensjonister er kvinner. Pensjonspoengene som dagens unge kvinner får for hjemme-arbeid har ikke tilbakevirkende kraft. Dette er meget alvorlig og er overhode ikke drøftet i den nye meldingen. Trygde-systemet er alles sikkerhetsnett. Dette har i en årrekke vært gjenstand for innstramminger av ulik art. Det foreslås sterkere innstramminger her som begrunnes med at forrige var meget vellykket. Fire hundre millioner skal spares, noe som i særlig stor grad vil berøre kvinner med såkalt udefinerbare sykdommer, sa hun. Men hun stilte også et stort spørsmål ved det såkalte vellykkete i skjerpelsen når vi vet at de fleste som får avslag slett ikke befinner seg i arbeid men i sosialhjelpkø eller er avhengige av

økonomisk støtte fra familie og venner.

Hanne Luthen kommer også inn på endringer som foreslås for enslige forsørgere og da spesielt overgangstønaden. Denne foreslås nå redusert til å vare i tre år dersom man ikke starter utdanning. Tønaden vil ellers falle bort. Dette er ment å stimulere til arbeid. Likeledes faller dagens ordning med fødselspenger bort, og det reelle blir

Velferdsmeldingen sier ikke annet enn at kvinner fremdeles må « KOKE SUPPE PÅ EN SPIKER »

en økning i tønaden på kr 200,- pr måned for den enkelte. Er dette bedring av velferden? spør Luthen. Til slutt gir hun Bergen kommune en kraftig refs for de lave sosialsatsene. Her er vi dårligst i klassen.

Etter Luthens grundige gjennomgang og kritikk av velferdsmeldingen stod stortingsrepresentant Rita Tveiten (DNA) klar til å presentere denne. Arbeid, helse og trygghet er viktig, sa Tveiten. Velferdsordningene skal gjelde oss alle og i særlig grad de som trenger det mest. Hun påpekte at regjeringen er særlig fornøyd med nedgangen i arbeidsledigheten og at dagens pensjonister har det bedre enn før. Denne gruppen har hatt større økonomisk økning enn arbeidstakere generelt. Det foreslås derfor en økning i egenandelen ved hjelp i hjemmet for de "best stilte".

Byrden må deles, sa Tveiten og velferdsmeldingen legger en lang-siktig plan med god strategi i dette henseende.

Tiltak mot langtidssykemeldte skal skjerpes, men det foreslås ingen endringer i ytelsene til denne gruppen. Enslige forsørgere skal stimuleres til arbeid. Grunn- og hjelpestønad faller bort som særfradrag. Det foreslås heller en direkte skattelette som erstatning. Trengende vil få økt bostøtte. Pleie og omsorg styrkes. Har vi hørt denne lekser før?

Geir Dale fra Arbeidslediges Fellesorganisasjon Hordaland ga i sitt innlegg uttrykk for den viktige sammenhengen mellom arbeid og velferd. Han spurte: Hva er velferd? Statistikk som viser nedgang i arbeidsledigheten er direkte feile, sa han. Svært mange langtidsledige kommer ikke med i statistikkene på grunn av ordningen med tiltak som gjør at 26 ukers regelen "forsvinner". Videre presiserte Dale at de helsemessige virkningene ikke er vektlagt nok. Ny foreslått nedre grense for å få ledighetstrygd vil særlig ramme kvinner i deltidsstillinger. Satsene foreslås økt fra idag kr 28.000 til 48.000. Vi kan selv tenke oss de alvorlige konsekvensene dette vil få.

Nils Askvik, leder ved barnevernvakten i Bergen fortalte om barns oppvekstvilkår i dagens Norge. De har det stort sett bra, sa han, men pekte på at vi voksne på ta mer ansvar og bruke mer fornuft i alle saker som berører barn.

FORTSETTELSE NESTE SIDE

Askvik snakket også om narkotika, kriminalitet og en meget sterk mediepåvirkning. Igjen, voksne må ta ansvar! Videre tok han opp dagens skolesystem hvor barn kan ha opp til 9 timers dag på grunn av skolefritidsordningen. Hvem av oss voksne ville vel ha det slik? spurte han.

I Bergen er 863 barn på hjelpetiltak, 350 er plassert i ulike hjem og mange er på full fart ut i farlige miljøer. Hvordan den nye velferdsmeldingen ser på dette var noe uklart, men Askvik mener Norge har råd til å ta seg av disse og kommer med ett råd; send ikke alenemødrene for tidlig ut i arbeid!

I paneldebatten som fulgte sa SPs representant Bjørg Galtung seg ikke fornøyd med den nye velferdsmeldingen, og de vil foreslå endringer.

Inger-Marie Ytterhorn fra FRP var heller ikke fornøyd og snakket varmt om et fondsbasert

trygdesystem. Dette var noe Høyres Oddvar Nilsen kunne si seg enig i. Han spurte: Klarer vi morgendagens for-pliktelser med dagens ordninger?

Marit Nyhus fra SV uttrykte både skepsis og pessimisme i forhold til meldingen. Den vil i sterkere grad mistenkeliggjøre de syke og svekke motivasjonen, sa hun. Venstres Harald Hove sa at dagens trygdesystem ikke er vellykket fordi den ikke tar nok hensyn til den enkelte.

Torstein Dale fra RV mente bestemt at vi har bedre råd her i landet enn de gis uttrykk for. Den siste "overraskelsen" i statsbudsjettet kunne for eksempel ha finansiert overgangstønadene i 50-100 år. Nå investeres det for mye i utlandet, hevdet Dale.

Endelig ble det mulighet til å stille spørsmål fra salen. Av disse kan vi nevne: Bedring av tannhelse tjenestene for de eldre? Finnes det

en nedre grense for trygd?

Er bidragsordningene like over hele landet? Innskjerpelsen av offentlig ansatte bidrar ikke til bedre velferd, vil det gjøres noe med dette? Turid Kvalsvik fra "Aksjonsgruppen mot sosial nød i Bergen" kritiserte Bergen Kommune for de lave satsene. Staten må inn og regulere her, sa hun.

På grunn av dårlig tid, forble mesteparten av spørsmålene ubesvarte.

Det var en svært lærerik konferanse som viste at kvinner stadig kommer dårligst ut. Den nye velferdsmeldingen er således uten kvinneperspektiv og må tas alvorlig. Den vil ramme oss alle i negativ retning. Kan vi godta en velferdsmelding som også i så stor grad kommer til å ramme kommende generasjon?

PC - kurs i Hordaland lag av LFFL

Hordaland lag har nå arrangert PC-kurs for medlemmene for tredje år på rad.

Ildsjelen Arne Haugland har vært studieleder i mange år, har nå fått til et nytt PC-kurs. Kurset er om Windows 95 som er det nye programmet.

I utgangspunktet kan en stille følgende spørsmål:

Er det mulig for en løsemiddelskadet å lære noe som er så vanskelig som EDB.?

Dette var et stort spørsmål når vi begynte med disse kursene om vi kunne klare å lære noe.

Troen på oss selv er redusert og vi har liten forståelse for egne reduksjoner. Det første kurset vi hadde gjennomgikk hvordan vi opprettet og slettet kataloger, kopiering av disketter og litt redigering av dokumenter. Dette er for oss fleste gått i glemmeboken fordi vi ikke trener og holder kunnskapen vedlike.

Erfaringene har vist at vi lærer litt etter litt. Trening og atter trening er nøkkelord. Lærerne må være meget tålmodige med oss, gi oss ro og trygghet. Det er viktig for oss å gjøre på noe som aktiviserer hjernen og som kan være til nytte om vi skulle få oss en datamaskin.

Mange studier har vist at man kan bedre hukommelsen litt slik at en kan fungere bedre. Når en har lært en delog får det til er det gøy å se hva en kan få til på en PC. Dessuten er dette et flott verktøy til å skrive orto-grafisk riktig.

På slike kurs er det også et godt sosialt miljø hvor ingen er bedre enn andre. Vi er i samme båt og har de samme problemene.

Vi føler oss som en familie og har noen et personlig problem er det alltid noen som kan hjelpe.

Dersom vi får innvilget våre søknader gjennom AOF vil kursingen fortsette til høsten med nye emnersom går på oppsett av blad og journalistikk m.m.
red.

BESTILLING AV LFFL'S INFORMASJONSVIDEO

Informasjonsvideoen om Landsforeningen og løsemiddelskader .

Videoen inneholder:

- Intervju med en løsemiddelskadet.
  - Intervju med psykolog Ivan Bendiksen.
  - Fabrikkesøk, Jotun Fabrikker i Sandefjord.
  - Besøk hos Dräger Norge A/S
  - Intervju med i leder i LFFL.
- Spilletid : 23 minutter.

Pris på videoen : kr. 250,- for lokallag
kr. 400,- for bedrifter og andre
interesserte

Bestillingen sendes til:

Vest Agder lag av LFFL
Postboks 168
4501 MANDAL.

LFFL `s informasjons og veilednings - brosjyre.

Informasjon - og veiledningsbrosjyren er nå ferdig og er distribuert til alle lokallag. Den bør kunne være på et hvert legekontor, steder som utreder mennesker for eventuelle løsemiddel /arbeidsmiljøskader

VERVEKAMPANJE

HVORFOR EN VERVEKAMPANJE

NHF vil i samarbeid med alle landsforeninger sette igang til høsten en aktiv vervekampanje.

Vervekampanjen har til hensikt for vår del å kunne få flest mulige personer med i LFFL. Jo flere medlemmer vi har, jo større er muligheten for å kunne påvirke lokale og offentlige myndigheter.

For å opprettholde aktiviteten i lokalagene er det viktig med rekrutte-ring. LFFL er åpen for alle som ønsker å tale vår sak enten han er skadet eller ikke.

EN ANNERLEDES VERVEKAMPANJE

NHF vil være hovedaktøren kampanjen og det viktigste virkemiddelet er en bred mobilise-ring av organisasjonen. Det legges stor vekt på en grundig planlegging, og stor oppmerksomhet omkring kampanjen.

Det skal være *en* kampanje som samler NHF i et effektivt samarbeid. I tillegg til å øke antallet medlemmer i NHF og landsforeningen er formålet med kampanjen:

- Gjenreise NHFU som ungdomsorganisasjon med funksjons-hemminger.
- Fornyelse og økt aktivitet i lokalagene.
- Stimulere til lokal planlegging av sentral kampanje.
- Etablere solidaritetsmedlemsskap.

Selvfølgelig er hovedmålet å øke antall medlemmer i NHF og NHFU - men de andre formålene med kampanjen er like viktige for å bli en aktiv og slagkraftig organisasjon. Vi trenger flere unge inn i organisasjonen. Vi tror at dersom kampanjen planlegges godt, blir evnen til å planlegge andre typer aktiviteter bedre. (H.stoffet er fra vervebulletin nr.1)

c-blad

Returadresse:
LFFL
Postboks 9217 GRØNLAND
0134 Oslo

740 Abnr. 406

REIDUN WERNES

KVAL

7095 KVAL

***Hovedstyret ønsker alle en riktig god sommer
og vi vil komme tilbake etter sommerferien
med fornyet kraft og styrke.***